

Kejt Kvin

Dijamantsko
OKO

Prevela
Dubravka Srečković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Kate Quinn

THE DIAMOND EYE

Copyright © 2022 by Kate Quinn

Published by arrangement with William Morrow, an
imprint of HarperCollins Publishers

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Svim piscima koji su uspjeli da napišu knjigu za vreme
zabrane kretanja zbog kovida – svim stvaraocima koji
su uspjeli da stvore umetnost usred pandemije.
Zaista je bilo teško, zar ne?*

U leto 1942,
dok je svet vodio rat protiv Hitlera,
jedna žena je doputovala iz dalekog Sovjetskog Saveza
u Sjedinjene Američke Države.

Bila je samohrana majka, fakultetski obrazovana žena,
saradnica-konsultantkinja biblioteke. Bila je vojnik, ratni heroj,
snajperistkinja koja je pokosila 309 glava.

Bila je ruska izaslanica, miljenica Amerike
i draga prijateljica Elenor Ruzvelt.

Priča o njoj je neverovatna. Priča o njoj je istinita.
Upoznajte Ledi Smrt.

PROLOG

27. avgust 1942.

Vašington

S tajao je sa džepom punim dijamanata i srcem punim smrti, posmatrajući kako se nekakva ruska snajperistkinja rukuje s prvom damom Sjedinjenih Američkih Država.

„Ko je još video ženskog snajperistu?“, čuo je strelac kako iza njega gundča jedan fotograf istežući vrat da bi video mladu ženu koja je upravo izašla iz limuzine ambasade. Kao da se lecnula od rafalne vatre bliceva; odvratila je pogled i pošla okružena falangom sovjetskih zvaničnih pratilaca uz stepenice Bele kuće. Fotograf je prezrivo frknuo. „Ja tvrdim da je lažna.“

A ipak nismo mogli da odolimo, nego smo došli ovamo kako bismo je videli, pomislio je strelac vrteći dokono među prstima svoju falsifikovanu novinarsku legitimaciju. Dolazak delegacije iz Sovjetskog Saveza na međunarodnu studentsku konferenciju, najnoviji prijateljski projekat Elenor Ruzvelt – to ne bi zavređivalo više od nekoliko redova u novinama, a pogotovu ne bi izvuklo iz kreveta gomilu mamurnih novinara i fotografa pre svanuća i poteralo ih da sa olovkom u ruci

pohrle ka kapiji Bele kuće, da nije te devojkice u besprekornoj maslinastozelenoj uniformi.

„Je l' oni to rekoše da je na Istočnom frontu ubila sedamdeset petoricu?“, zamišljeno se oglasi jedan novinar *Vašington posta* preturajući po svojim beleškama.

„Ja sam mislio da je preko sto komada...“

„Više od toga“, javi se strelac razvučenim narečjem virdžinijskog Tajdvotera uz koje je odrastao. Odavno je već svoje meke južnjačke samoglasnike bio ispeglaio u ravnu srednjoeatlantsku melodiju koja je mogla biti odasvud i niotkud, ali često je dopuštao da mu se Virdžinija opet uvuče u ton, zavisno od toga kome se obraća. Ljudi imaju poverenja u južnjački naglasak, pa su tako imali poverenja i u strelca: čoveka klimatavog hoda i srednje visine, kose na pola puta između smeđe i plave, koščatog lica i očiju boje blata, kom je u džepu pantalona obično zveckala pregršt nebrušenih dijamanta. Nije voleo banke; svako ko je njega unajmljivao plaćao je u gotovini, koju je on potom hitro konvertovao u drago kamenje. Ono je manje teško od novca, lako se skriva – baš kao i meci. Imao je trideset osam godina i u takvim operacijama je učestvovao već devetnaest godina; pogodio je više od trideset meta. To je umnožilo broj dijamanta, i umnožilo broj metaka.

„Kako takva devojkica može da ubije više od sto nacista?“, spekulisao je kolumnista kraj njega, i dalje posmatrajući crvenoarmejku kako stoji po strani na glavnim stepenicama Bele kuće, u grupi zaposlenika ambasade u tamnim odelima, dok je prva dama pozdravljala dobrodošlicom ostale sovjetske delegate. „Zar nije bila bibliotekarka, nastavnica, tako nešto?“

„Ruže puštaju žene u svoju vojsku, očigledno...“

Možda u sanitetske bataljone, pomisli strelac. Ali čak ni crveni ne prave od žena snajperiste.

A ipak je došao da se uveri rođenim očima, zar ne? Hteo je da vidi tu ženu čiju je oskudnu biografiju već urezao u pamćenje: Ljudmila Pavličenko; dvadeset šest godina; studentkinja

druge godine istorije na Kijevskom državnom univerzitetu i saradnica-konsultantkinja Gradske javne biblioteke u Odesi – pre rata. Nakon početka rata, trinaest meseci neprekidne borbe protiv Hitlerovih snaga na Istočnom frontu.

Nadimak: Ledi Smrt.

„Dođavola, koliko ih ima u evidenciji?“ Novinar *Vašington posta* još je pretraživao svoje beleške. „Da li ih je više od dvesta?“

Trista devet, pomisli strelac, ali nije verovao ni u jednu reč od svega toga. Ta mala i mlada bibliotekarka/nastavnica nije nikakav obučen ubica. Ona je cirkuski poni nafilovan sovjetskom propagandom, naročito odabrana za tu studentsku delegaciju, a strelcu je bilo jasno i zašto su je izabrali. Bila je to lepa brineta živahnih tamnih očiju i lepuškastog, fotogeničnog lica nad uniformom okićenom medaljama, baš nimalo nalik muškobanjastim čudakinjama kakve bi Amerikanci očekivali od ruske žene-vojnika. Sovjetima je potrebna američka pomoć; potrebni su im pozitivni napisi u štampi o ovoj delegaciji poslatoj na američke obale, pa su probrali najdopadljivije kandidate koje su uspeli da nađu. Kao stvorena za centralno mesto na fotografiji, ova snajperistkinja koja izgleda tako sitno i privlačno kraj visoke, koščate veštice Elenor Ruzvelt.

„Čestitam vam na srećnom prispeću u Ameriku.“ Novinarski korpus se zbio blizu da bi čuo kultivisani, gospodstveni glas prve dame dok se obraća sovjetskoj delegaciji, da vidi blesak njenih konjskih zuba. „U ime mog supruga predsednika, dobro došli u Belu kuću. On jedva čeka da vas nešto kasnije sve upozna i poziva vas da svoje prve dane u glavnom gradu Amerike provedete pod našim krovom. Vi ste među prvim sovjetskim posetiocima koji će biti ugošćeni u Beloj kući i to je istorijski trenutak u prijateljstvu među našim državama.“

Krenula je da podstiče Ruse da uđu, i to je bilo to. Još nije bilo ni pola sedam, nebo nad glavnim gradom jedva da se rumenelo od sunca kad je čopor novinara i fotografa uz jednog usamljenog bezopasnog ubicu počeo da se razilazi. „Nisam ni

pomišljao da ću doživeti dan kad će u Beloj kući dobrodošlicom dočekati jednog ruskog snajperistu“, progundao je neki kolumnista prosede kose. „Zažaliće Ruzvelt zbog ovog dana.“

Neće biti živ da žali, pomisli strelac, očiju i dalje uprtih u urednu tamnokosu glavu Mile Pavličenko, koja je išla za prvom damom ka vratima Bele kuće. *Za devet dana – poslednjeg dana međunarodne konferencije – predsednik Ruzvelt biće mrtav.*

„Već vidim naslove“, promrmljao je reporter *Vašington posta* zapisujući nešto u beležnicu. „’Ruska snajperistkinja dočekanu toplom dobrodošlicom Bele kuće.“

Strelac se osmehnu, ponovo zveckajući dijamantima kojih mu je bio pun džep. Za deset dana svi novinski naslovi će vrištati: **RUSKA SNAJPERISTKINJA UBILA PREDSEDNIKA RUZVELTA!**

Opazanja prve dame

Predsednik je nameravao da pozdravi sovjetsku delegaciju zajedno sa mnom kad bude stigla, ali jutros je pao. Samo što sam pokucala i ušla, noseći mu paket predavki i izveštaja da ih pročita, videla sam kako je sobar ispuštio mog muža dok mu je pomagao da ustane iz kreveta. Frenklin je svom težinom pao na tepih u spavaćoj sobi. Da se to desilo u javnosti, zagrmeo bi od smeha, kao da je sve neki smešan geg, šaljivi pad Čarlija Čaplina, i dao bi se na posao da ustane uz veselu, ohrabrujuću šalu. Pošto je bio u privatnosti spavaće sobe, dozvolio je da mu se lice izobličiti od strašnog bola. U takvim trenucima uvek imam utisak da bi trebalo da skrenem pogled u stranu – posmatrati ponositu masku predsednika Frenklina D. Ruzvelta kako puca od ogorčenja zbog slabosti tela, to mi deluje kao skrnavljenje.

Kada je Frenklin ponovo sedeo uspravno, umirila sam ga, rekla mu da natenane doručkuje i ponudila mu da sovjetsku delegaciju dočekam sama. Predsedniku je raspored već krcat; makar mogu da preuzmem na sebe taj njegov prvi zadatak. Videla sam zahvalnost, iako se našalio

na svoj račun zbog pada. „Bolje ovde nego tamo, da me vide svi oni šakali.“

„Ne bi se usudili da kliču“, vedro sam rekla.

„Ali bi se molili da nikad više ne ustanem.“

Nešto u njegovom tonu nije mi dalo mira, ali on se već hvatao za svoje jutarnje novine, pripremao snage za predstojeći dan. Pred svetom on izgleda nesalomivo: iz radija poput meda teče glas pun optimističnog samopouzdanja, profil kao pramac broda koji cepa svet nadvoje, sa naperenom muštiklom umesto kosnika. Samo malobrojni vide gvozdenu volju koja drži tu masku na njenom mestu, goni mu telo da se neprestano kreće napred, drži neprijatelje na odstojanju.

Nadam se, dok polazim u svetlost jutra da dočekam tu sovjetsku delegaciju – blok neproničnih muškaraca u tamnim odelima i jednu neočekivanu mladu ženu ozbiljnih očiju (kažu da je snajperistkinja?) – da će to biti dovoljno.

PRE PET GODINA

Novembar 1937.

KIJEV, SOVJETSKI SAVEZ

Mila

PRVO POGLAVLJE

Još nisam bila vojnik. Još nismo bili u ratu. Nisam još mogla da zamislim da nekom oduzimam život. Bila sam samo majka, dvadesetjednogodišnja i prestrašena majka. Kad si majka, panika može da te proguta dok trepneš. Dovoljan je taj trenutak kad ti oko preleti po sobi tražeći dete i ne nađe ga.

„Nego, Mila“, započela je moja majka. „Nemoj da se ljutiš...“

„Gde je Slavka?“ Nisam bila skinula ni svoje rukavice sa zakrpama, ni snegom poprašeni kaput, a srce mi je već snažno lupalo. Na podu stana je stajala napola sagrađena fabrika od kockica mog sina, nalazila se tu gomilica njegovih pohabanih knjiga, ali nije bilo stamenog tamnokosog petogodišnjaka.

„Svratio mu je otac. Svestan je da je propustio zakazani termin...“

„Baš lepo od Alekseja što to priznaje“, zaškrgutala sam zubima. Već drugi termin koji sam zakazala da bismo priveli razvod kraju; drugi zakazani sastanak na koji moj muž nije došao. Oba puta trebali su mi meseci da nakrpim pedeset rubalja za zahtevanu taksu; nedelje da dobijem termin od zatrpance službe; potom sati čekanja u hladnom, zagušljivom hodniku i naprezanje očiju ne bih li ugledala zlatokosu glavu mog muža...

sve to nije vodilo ničemu. Pod grudima mi je tinjao bes. Svaki sovjetski građanin i bez takvih stvari već provodi previše vremena čekajući u redovima!

Majka je obrisala ruke o kecelju, a njene krupne tamne oči bile su molećive. „Mnogo mu je bilo krivo, mališka*. Hteo je da izvede Slavku da ga počasti. Maltene da nije video dete poslednjih nekoliko godina, sina rođenog...“

A ko je za to kriv?, poželega sam da odbrusim. Nisam ja branila sinu da bude deo Aleksejevog života. Moj muž je taj koji je svega mesec-dva pošto je dao našem sinu ime Rostislav Pavličenko zaključio da brak i očinstvo nisu baš po njegovom ukusu. Ali majčino dobroćudno, lepo lice zračilo je nadom, pa sam obuzdala oštre reči.

Mamin glas je bio blag. „Možda ima neki razlog što stalno propušta te sastanke.“

„Jeste, ima“, izjavila sam. „Da bih ja igrala kako on svira.“

„Možda se zapravo nada da ćete se pomiriti.“

„Mama, nećemo opet...“

„On je *doktor*, Mila. Najbolji hirurg u Ukrajini, govorila si...“

„I jeste, ali...“

„Čovek koji se penje na lestvici. Živi u sopstvenim sobama, a ne u komunalnom stanu; prima dobru platu; član je Partije. Nije to za bacanje.“ Moja majka se dala u staru argumentaciju. Svojevremeno nije odobravalala Aleksejevu i moju vezu; tad je govorila da se to desilo prebrzo i da je on prestar za mene, i bila je u pravu – ali isto tako je želela da budem zbrinuta, na toplom, sita. „Većito si pričala da nije pijanica i da te ni jedan jedini put nije udario“, terala je svoje. „Možda nije čovek kakvog si sanjala, ali hirurgova žena nikad neće stajati u redu za hleb, a neće stajati ni njegova deca. Ti ne pamtiš one gladne godine, bila si malecka skroz, ali... ali nema šta žena neće istrpeti da nahrani svoju dečicu.“

* Малышка – ruski izraz milošte, „malecka“. (Prim. prev.)

Oborila sam pogled ka svojim iznošenim rukavicama. Ništa od toga što je pričala nije bila netačno, znala sam.

Takođe sam znala da se negde u sebi bojim da pustim svog sinčića da bude sam sa ocem.

„Mama. Gde su njih dvojica?“

STRELJANA NIJE BILA bogzna šta, obično preuređeno skladište: rešetke na prozorima, mala oružnica, red drvenih tabli s metama, muškarci koji stoje duž linije gađanja, ukopani nogama, s podignutim pištoljima, ili leže potrbuške da bi gađali iz pušaka... a u sredini, visok plavokos čovek s dečaćićem: Aleksej Pavličenko i mali Rostislav Aleksejevič. Želudac mi je zaigrao od olakšanja.

„Svaki muškarac bi morao da zna da puca“, čula sam Alekseja kako govori našem sinu kad sam prišla bliže. Pokazivao je Slavki kako da drži pušku preveliku za njega, a glas mu je imao onu široku raspevanost koju sam odlično pamtila. Mom mužu ništa nije bilo slađe nego da objašnjava nešto onima koji znaju manje od njega. „Mada su potrebne urođene sposobnosti da bi čovek postao pravi stručnjak, dabome.“

„Kakve sposobnosti, tata?“ Slavki su oči bile okrugle dok je gledao naviše u tog zlatokosog tuđina kog jedva da je poznavao. Čoveka koji je, kad je Slavki bilo svega šest nedelja, izašao iz njegovog života bez osvrtnja.

„Strpljenje. Oštro oko. Sigurna ruka i precizan osećaj za oruđe u šaci. Eto zašto tvoj tata tako dobro puca – ima hirurški dodir.“ Aleksej se osmehnuo odozgo, a Slavkine oči još su se više zaokruglile. „Sad probaj ti...“

„Slavka“, zovnula sam i zgrabila krupnim korakom duž linije gađanja, vodeći računa da prolazim iza onih koji pucaju. „Vrati tu pušku. Premali si da barataš tako velikim oružjem.“

Slavka se trgao poput krivca, ali Aleksej kao da se nije iznenadio što vidi mene i moje natušteno lice. „Ehej, zdravo“,

opušteno je rekao sklanjajući pramen svetle kose sa visokog čela. Bio je za glavu viši od mene: imao je trideset šest godina, bio je vitak i zlatokos, a zubi su mu se zabelasali kad se neusiljeno osmehnuo. „Divno izgledaš, kroška.“

Nisam se potrudila da ga zamolim da me tako ne zove – već je znao da se od toga sva nakostrešim. Otprilike prvih nedelju dana našeg braka bilo mi je slatko što me zove svojom *mrvicom* – „Zato što si tako malecka, Mila!“ – ali nije mi trebalo mnogo vremena da shvatim da je mrvica nešto što se može čvrknuti u kantu za đubre. Kao neki otpad.

„Nije trebalo da izvodiš Slavku bez mene“, kazala sam umesto toga, što sam mogla staloženije. Damar straha još je kucao kroz mene, iako mi je moj mališan bio pred očima živ i zdrav. Nisam stvarno mislila da bi Aleksej pokušao da mi ukrade sina, ali nije da se nije čulo za takve slučajeve. U fabrici gde sam radila kad je Slavka bio beba, jedna metalostrugarka plakala je i besnela kad joj je bivši muž pokupio ćerku iz škole i odveo je u Lenjingrad bez reči najave. Devojčicu više nije ni dobila; njen muž je imao previše prijatelja partijaca kao zaleđinu. Takve se stvari *dešavaju*.

„Opusti se, Mila.“ Aleksejeva usta razvukla su se u još veći osmeh i to je bio taj trenutak kada je strah pod mojim grudima počeo da se sklopčava u gnev. Znao je da sam se uplašila; znao je, i prilično je uživao u tome. „Ko će naučiti malog da puca ako ne otac?“

„Umem i ja da pucam, mogu da...“

„U svakom slučaju, nije ni važno.“ Još jedan razveseljen pogled. „Sad si ovde i ti. Došla si da nam kvariš zabavu!“

Videla sam kako je preko moje glave namignuo nekom svom prijatelju. *Žene!*, govorio je taj mig. *Većito kvare muškarcu zabavu, zar nisam u pravu?* Uposlila sam se smicanjem rukavica i ispetljavanjem iz zimskog kaputa, svesna da sam jedina žena koja stoji na liniji gađanja. *Žene* su stajale pozadi i aplaudirale kad njihov brat, momak ili muž pogodi metu. Od Lenjina pa

naniže, sovjetskim muškarcima su uvek bila puna usta priče o tome kako žene stoje rame uz rame s njima na svakom društvenom planu, ali kad treba negovati decu, prati sudove, aplaudirati, primećivala sam da uvek većinom ženske ruke neguju, peru, tapšu. Ne kažem da sam preterano dovodila u pitanje takav poredak: naprosto je tako na ovom svetu, i uvek je tako i bilo.

„Mamočka?“ Slavka je bojažljivo pogledao u mene.

„Vrati to oružje, moliću“, tiho sam izgovorila i blago prešla rukom preko njegove kose kako bih mu jasno stavila do znanja da nisam ljuta na njega. „Premali si za pušku te veličine.“

„Ne, nije premali“, prezrivo je kazao Aleksej uzimajući oružje od njega. „Samo ga ti tako mazi, pa nikad nećeš od njega stvoriti muško. Gledaj kako je punim, Slavka...“

Aleksejeve šake kretale su se hitro dok je punio TOZ-8. Upravo sam njegove šake prve primetila kad sam ga videla na onoj igranci – šake hirurga, dugoprste i precizne, koje sve rade sa apsolutnim umećem i koncentracijom. *Šta je, ne znaš da kažeš ne kad ti se osmehne visok plavušan?*, grdila me je majka saznavši da sam trudna – ali mene u naručje Alekseja Pavličenkina nisu bacile ni njegova visina, ni njegov šarm, čak ni njegove šake. Već njegovo umeće i znanje, njegova koncentracija, njegova energija – koliko se samo razlikovao od dečaka mojih godina, koji su znali samo za grube igre i bezbrižnu priču! Aleksej nije bio dečak, on je bio čovek od preko trideset godina koji zna šta želi – a kad je nešto želeo, za to se i obučavao, tome je stremio, to je *postizao*. To sam uočila u njemu te prve večeri, onako mlada i nasmejana u tankoj ljubičastoj haljini. Jedva da sam imala punih petnaest godina.

Posle devet meseci postala sam majka.

Poslala sam Slavku u zadnji deo prostorije da mi okači kaput, a onda se okrenula opet ka Alekseju. „Nisi došao kad je bilo zakazano.“ Upinjala sam se da mi glas bude smiren. Nisam nameravala da kreštim; to bi ga samo razonodilo. „Čekala sam gotovo tri sata.“

Slegao je ramenima. „Smeo sam s uma. Ja sam uposlen čovek, kroška.“

„Svestan si da moramo oboje da budemo tamo da bi nam okončali brakorazvodni proces. Ti ne želiš da budeš u braku sa mnom, Alekseju, zašto onda nećeš da se pojaviš?“

„Nadoknadiću ti to“, kazao je on živahno, a jedan njegov prijatelj nešto dalje na liniji na to se zacerekao, videvši mi lice.

„Ne želi da joj nadoknađuješ!“ Iza mene se razlegao smeh, a neko je promrmljao: *Ja bih je pustio da meni nadoknadi!* Aleksej se nad mojom glavom osmehnuo od uva do uva.

„Zakazaću još jedan termin za okončanje razvoda“, izgovorila sam što sam mogla hladnokrvnije. „Dovoljno je samo da se pojaviš tamo i sve će biti gotovo za nekoliko minuta.“ Nije mi bio drag kaos koji sam napravila od sopstvenog života, majka u šesnaestoj, razilazak od muža svega koji mesec potom, potencijalno razvedena u dvadeset drugoj – ali bolje i razvedena nego zatočena u toj neizvesnosti kao poslednjih šest godina, ni udata, ni neudata.

„Ah, nemoj tako da se mrštiš, Mila. Znaš da volim da zadirkujem.“ Aleksej me je šaljivo ćušnuo u rebra. Samo što me je ta ćuška zbolela ispod vunene bluze. „Lepo mi izgledaš, znaš. Sva sijaš, maltene kao... Možda postoji neki razlog što želiš taj razvod? Neki muškarac?“

I dalje me je zadirkivao, i dalje je bio šaljiv, ali iza tih reči krila se neka oštrina. Zaista me više nije želeo, ali nije mu se dopadala ni pomisao da bi neko drugi mogao da me poželi. A kamoli pomisao da me neko drugi ima.

„Ne postoji nijedan“, odgovorila sam. Čak i da je postojao neko drugi, ne bih mu to rekla – ali nikog nije bilo. Uz predavanja na univerzitetu i učenje, sastanke Komsomola i brigu o Slavki, jedva sam sastavljala po pet sati sna noću. Otkud mi *vremena* za novog muškarca u životu?

Aleksej je obrnuo pušku između šaka, i dalje gledajući u mene. „Sad si na trećoj godini studija?“

„Drugoj.“ Na odseku istorije Kijevskog univerziteta, a indeks sam s mukom izvojevala posle godinu dana noćnog učenja i dnevnih smena u fabrici oružja, gde sam radila kao metalostrugar. U to vreme sam spavala po četiri sata, ali vredela je sva ta muka. Sve za Slavku, za njegovu i moju budućnost. „Alekseju, ako uspem da zakažem još jedan termin...“

„Alekseju!“ , doviknuo je neko sa linije gađanja premeravajući me pogledom. „Je l' to ta ženica?“

Moj muž me je privukao pod mišicu i načas me stisnuo. „Kaži joj kakav sam strelac, Serjoža. Više nije impresionirana mnome. Kao i svaka supruga, ha?“ Aleksej je tad video izraz mog lica, pa se sagao i dirnuo mi uvo nosom i usnama. „Samo te zadirkujem, kroška, šta si se narogušila!“

„Dobar je ovaj tvoj, gledaj ga šta radi s tim tozom osam!“

„To je samo prosta sporometna puška“, rekao mi je Aleksej kad sam se izmigoljila ispod njegove ruke. „Zovemo je melkaška.“

„Znam kako se zove.“ Nisam bila stručnjak, ali odlazila sam i ranije u streljanu sa streljačkim klubom moje fabrike; razumela sam se pomalo u vatreno oružje. „Toz osam, domet sto dvadeset do sto osamdeset metara...“

„Toz osam, početna brzina metka trista dvadeset metara u sekundi, domet od sto dvadeset do sto osamdeset metara“, kazao je Aleksej ne slušajući me. „Ovo joj je klizni zatvarač...“

„Znam. Rukovala sam...“

Digao je pušku, pažljivo nanišanio i razlegao se pucanj. „Vidiš? Još malo pa sâm centar.“

Tako sam zagrizla jezik da me je zbolelo. Želela sam da mu okrenem leđa, uzmem sina i izletim odatle, ali Slavka je odugovlačio kraj kuka za kapute, gde je slušao dvojicu kako vode bučnu političku diskusiju – a takođe nisam želela da odem bez bar nekakve garancije. Garancije da će se Aleksej pojaviti na sledećem sastanku koji ću zakazati da bismo završili s razvodom.

„Nikad nisi provodio mnogo vremena u streljani. Otkud ti ta želja da postaneš takav znalac i u tome?“ , istisnula sam iz

sebe izraz nevoljnog divljenja njegovoj streljačkoj veštini. „Ti si hirurg; znaš šta biva s mišićima i organima kad ih pogodi metak. Nekad si mi pričao o krpeljenju takvih rana.“

„Uskoro će biti rata, zar to ne znaš?“ Ponovo je napunio melkašku. „Kad osvane taj dan, trebaće im oružje u svakoj ruci.“

„Ne i u tvojoj.“ Otkad sam znala za sebe, moj otac je vrteo glavom i govorio: *Biće rata jednog dana*, ali to se još nije dogodilo. „Ako počne rat, ti nećeš biti vojnik.“

Moj muž se namrštio. „Misliš da nisam sposoban?“

„Mislim na to da je hirurg poput tebe isuviše dragocen da bi se njegova znanja traćila na liniji fronta“, brzo sam rekla prepoznavši svoju grešku. Toliko već dugo nisam živela sa Aleksejem da sam zaboravila kako treba da podilazim njegovom ponosu. „Ti ćeš upravljati nekom poljskom bolnicom na ratištu, nećeš povlačiti obarač po komandi kao slepi majmun.“

Namršteno čelo mu se zagladilo, podigao je pušku. „U ratu čovek vidi prilike, Mila. Prilike kakve mu se ne ukazuju u običnom životu. Nameravam da budem spreman.“

Ispalio je još jedan metak, koji nije pogodio sasvim u centar. „Dobar pogodak, tata“, zadihano je izgovorio Slavka dotrčavši.

Aleksej mu je razbarušio kosu. Sve to su posmatrale dve mlade devojke u pozadini; umotavale su lokne oko prsta i moguće je da je moj muž opazio njihovo divljenje, pošto je čučnuo pred sina i kazao: „Da ti pokažem nešto.“

To su bile prve reči koje je izgovorio i *meni*. Maloj Mili Bje-lovoj, koja samo što je proslavila petnaesti rođendan i srećno je letela po promajnoj sali za igranke, opčinjena muzikom, smehom i ljubičastom haljinom koja joj se vrti oko nogu. Igrala sam s jednom drugaricom i obe smo merkale momke što su se pravili važni na drugom kraju sale, a onda je počela neka sporija, klasičnija pesma... i jedan strahovito visok muškarac svetle kose glatko me je odvojio od drugarice i privukao u luk svoje ruke, govoreći: „Da ti pokažem nešto...“ Kasnije je prostro kaput po travi izvan sale za igranje da bih sela, pa mi

kazao kako namerava da jednog dana postane veliki čovek. *Odkjivaće prezime Pavličenko od Moskve do Vladivostoka.* Osmehnulo se od uva do uva kako bi pokazao da se šali, ali ja sam znala da to nije šala. Ne u potpunosti.

Već to vidim, odgovorila sam mu smejući se. *Aleksej Pavličenko, heroj Sovjetskog Saveza!* On je sav goreo od ambicije, tako snažnim plamenom da me je zaslepio. Dok sam ga posmatrala sada, u zimskoj polutmini streljane, i prisećala se kako me je ubrzo potom uhvatio za ruku i usmerio je šapućući: *Da ti pokažem još nešto...* hm. I dalje sam bila u stanju da se divim toj vatri ambicije u njemu, koliko god da mi je antipatičan, ali nisam uspevala da osetim ni najmanji plamičak one stare zasenjenosti.

„Ne, ne“, upravo je govorio Aleksej Slavki, a glas mu je prožimalo nestrpljenje. „Ne dozvoli da ti kundak padne, uglavi ga opet uz rame...“

„Premali je“, tiho sam izgovorila. „Ne može da dohvati.“

„Ima sedam godina, može da drži pušku kao muško...“

„Ima pet godina.“

„Glavu gore, Slavka, ne budi beba. Šta tu *uzmičeš!*“, prasnuo je.

„Izvini, tata.“ Moj sin se upinjao da podupre teški kundak od bukovine, iz sve snage se trudeći da ugodi tom zlatokosom ocu kog gotovo nikad nije ni viđao. „Ovako?“

Aleksej se nasmejao. „Gle kakav si, plašljiv kao zec.“ Pоставio je prst preko Slavkinog punačkog prstića na obaraču i pritisnuo. Moj sin se trznuo od praska, pa se Aleksej opet nasmejao. „Ne plašiš se valjda tog malog pucnja, je li?“

„Dosta je.“ Uzela sam pušku od Slavke i privukla ga uz sebe. „Alekseju, Slavka i ja sad idemo. A ako uspem da zakažem novi termin za dovršenje našeg razvoda, budi ljubazan pa se pojavi.“

To sam izgovorila isuviše odsečno. Trebalo je da budem meka, da kažem: *Molim te, pojavi se tamo*, ili *Doći ćeš, jelda?* Oprezno kovanje reči i tiho stupanje žene oko muškarca koji ima nadmoć i mogao bi tu nadmoć iskoristiti da nasrne – nikada nijedan pesnik nije brižljivije oblikovao svoje rečenice.

U Aleksejevim očima javio se neki hladan sjaj. „Trebalo bi da mi zahvališ, kroška. Ko će drugi od ovog tvog balavčeta napraviti čoveka?“ Okrznuo je pogledom Slavku. „Pamtim kad je bio beba, pa dođem posle dvanaest sati operisanja i zateknem ga još budnog kako plače. *Ne može da zaspi*, cvilela si neprestano, *ne može da zaspi*. Nije na mene, ja svugde mogu da spavam.“ Okrznuvši me pogledom, Aleksej je utišao glas u mrmor koji smo čuli samo on i ja. „Šta mi to govori, Mila?“

„Blage veze nemam na šta misliš.“ Osećala sam kako Slavka drhti onako pripijen uz mene, ništa ne razumevajući, ali nervozan. Želeo je svoj vozić, slutila sam to – želeo je bakin zakrčeni, ušuškani stan, blistavi samovar, kašiku slatkog koje mu je davala pravo iz kutlače. A ja sam samo želela da ga izvedem iz streljane i krenula sam da predam melkašku Alekseju kako bih mogla da pođem, ali njegove reči su me zaustavile.

„Ovaj dečak ne spava kao ja, samo to kažem. Nema ni kosu na mene, ni oči...“ Aleksej je slegao ramenima, i dalje govoreći tiho. „Prosto čovek da se zapita otkud mu takvo dete.“

„Povukao je na mog oca“, ledeno sam uzvratila.

„Na nekog jeste povukao.“ Aleksej je zario ruke u džepove, vedro i neuzbuđeno. „Možda zato i želiš da me se otarasiš, Mila. U tvom životu ne postoji nikakav novi čovek; možda postoji čovek koji je bio u tvom životu pre nego što smo se upoznali...“

„Idi donesi mi kaput, moržik“, naglo sam ga prekinula, blago poguravši Slavku i šaljući ga u zadnji deo prostorije.

„... jer gledam tog dečaka koji nosi moje prezime, pa se zapitam.“ Aleksej je posmatrao našeg sina – *našeg sina* – kako nesigurno, vukući noge, ponovo odlazi ka nizu klinova. „Stvarno se zapitam.“

Melkaška mi je još bila u rukama, njen kundak od bukovine još lepljiv od Slavkinih nervoznih prstiju. Osetila sam kako mi se nokti ukopavaju u drvo i poželela sam da ih zarijem u Aleksejevo lice visokih jagodica. Želela sam da zavrištim kako nikog nisam imala pre njega i kako on to zna, jer sam u njegov

krevet stigla pravo iz školske klupe, pravo iz školske klupe mu rodila dete. Ali znala sam da će me moj muž zgrabiti za ručne zglobove onog trena kad se budem okomila na njega i stegnuti ih za trun prejako, tiho se smejući: *Žene! Vazda padaju u fras...*

„Kakvo ti je lice!“ Aleksej je zavrteo glavom, osmehujući se od uva do uva. „Kroška, to je bila šala! Zar ne umeš da se nasmeješ?“

„Možda i ne umem“, rekla sam, „ali umem da pucam.“

Digla sam pušku, obrnula se, poravnala oko, prednji i zadnji nišan s najudaljenijom drvenom metom u streljani, pa pritisla obarač. U ušima mi je zazvonilo, a kada sam spustila melkašku, zamislila sam gde se tačno zario moj metak: u sam centar, među sve pogotke mog muža. Ali...

„Dobar pokušaj“, kazao je razgaljeno Aleksej. „Možda ćeš sledećeg puta čak pogoditi metu.“

Usledila je gromoglasna podrugljiva vika njegovih prijatelja koji su to gledali. Obrazi su mi se zažarili. *Umem da pucam*, poželeva sam da dreknem. Nekoliko puta sam bila u streljani sa streljačkim klubom fabrike i uopšte se nisam loše pokazala. Nikoga nisam zasenila, ali nisam ni promašivala metu – nijednom je nisam promašila.

Ali ovog dana jesam. Zato što sam bila uzrujana, ljuta. Zato što sam pokušavala da izbrišem taj osmeh sa Aleksejevog lica.

„Vidi je samo, kakva ozbiljna devojčica sa ogromnom puškom.“ Aleksej mi je istrkao melkašku iz ruke i štipnuo me za podbradak kao da sam neko nevaljalo dete, samo što mi se od njegovog naglog pokreta glava tako snažno trznula unazad da me je štipanje zabolelo. „Hoćeš ponovo da probaš, kroška? Skoči i dohvati je!“ Podigao ju je visoko iznad moje glave, osmehujući se, sa sjajem u oku. „Skoči!“

Počeli su da se smeju i ostali muškarci duž linije gađanja. Čula sam kako neko dovikuje: *Skoči i dohvati je, кукышка*! Skoči!*

---

* Na ruskom: kukavica (ptica); u prenesenom značenju: podrugljiv naziv za žensku osobu, slično reči „glupavica“. (Prim. prev.)

Nisam htela da skačem da bih dohvatila pušku. Obrnula sam se ka Slavki, koji se upravo vraćao s mojim kaputom, te sam krenula da se oblačim. „Obavestiću te kad budem dobila novi termin, Alekseju.“

„Nek bude po tvom.“ Slegavši ramenima, uzeo je ponovo da puni melkašku, pritom se osmehnuvši onim dvema devojkama u nizu posmatrača. Videla sam da su uzvratile osmehom. Eto šta je nevolja kod mladih devojaka: lako je na njih ostaviti utisak. Vitkim i visokim stasom, zlatnom kosom, oholim ambicijama i pohlepnim snovima. Nekad sam i ja takva bila. Ali sada sam imala dvadeset jednu godinu i bila gnevna majka s mirisom baruta na rukama i sa obrazima koji gore od poniženja; više na mene nije ostavljao utisak površinski sjaj rđavih muškaraca.

SLAVKINA ŠAKA U RUKAVICI snažno me je stezala za ruku dok smo išli sve tamnijim ulicama Kijeva. Nebo boje gvožđa nad nama sipalo je u vrtlozima sneg koji mi se lepio za trepavice. „Isplazi jezik i ulovi pahuljicu“, kazala sam sinu, ali on je ćutao. „Vrući peljmeni s kiselom pavlakom kad stignemo kući?“, pokušala sam potom, ali on je samo gazio teškim korakom kroz kaljavi sneg i povremeno su mu se trzala ramena.

„Moržik“, nežno sam pokušala da ga obrlatim. Tako sam ga zvala od milošte još otkako je sisao na mojim grudima. Izvesno je jeo kao mali morž.

„Tata me ne voli“, promumlao je.

„Nisi ti kriv, moržik. Tvoj tata nikog stvarno ne voli, čak ni mene.“ Osećala sam kako mi prsti drhte od gneva u zakrpljenim rukavicama. „Nećemo se više viđati s tatom, Slavka. Ne treba ti nikakav tata. Imaš svoju babušku, svog dedušku.“ Moje roditelje, koji nisu podržavali moj razvod od Alekseja, ali su me svejedno primili kod sebe i svim srcem voleli Slavku, pazili ga da bih ja mogla da radim na strugu u fabrici i učim

za ispite. „A imaš i mene, Slavka. Imaš svoju mamu, koja se tobom uvek ponosi.“

„Ali ko će me učiti da pucam? Treba mi tata da me...“ Slavka se mučio da shvati. Bilo mu je svega pet godina; nije razumeo one izraze koje je Aleksej tog dana prosuo: *budi muško, od ovog tvog balavčeta napraviti čoveka, samo ga ti tako mazi*. Samo je razumeo da ga zbog nečeg njegov otac smatra manjkavim.

Pogledala sam naniže u njegovu tamnokosu glavu. „Naučiću te ja.“

„Ali ti si promašila“, izletelo je mom sinu.

Promašila sam. Zato što sam načinila grešku, dozvolila da me neko podbode. Ali grešaka više neće biti – ne mogu sebi da ih priuštim. Već sam napravila jednu kolosalnu kad sam pala u naručje pogrešnom čoveku, i čitav moj život umalo nije načisto izleteo iz koloseka. Sad sam imala sina, te ako načinim još jednu grešku, njegov život će se srušiti zajedno s mojim životom. Snažno sam uvukla vazduh, pa ga izdahnula. „Neću više promašiti. Nikad više.“

„Ali...“

„Rostislave Aleksejeviču.“ Obratila sam mu se zvanično, povukavši ga i zaustavivši kraj ulične svetiljke, pa klekla jednim kolenom u sneg i uhvatila ga za ramena. Srce mi je ponovo snažno udaralo. Jesam promašila drvenu metu u streljani, ali ovde ne smem da pogrešim. „Od ovog dana biću ti tata. Biću ti i tata i mama. I naučiću te svemu što treba da znaš da bi jednog dana bio valjan čovek.“

„Ali ti to ne možeš.“

„Što ne bih mogla?“ Delovao je nesigurno, pa sam navalila dalje. „Da li znaš šta znači biti valjan čovek, Slavka?“

„Ne...“

„Pa kako onda znaš da ne mogu da te naučim? Žene umeju da prepoznaju valjane ljude.“ Naročito posle razmirica s muškarcima kao što je Aleksej. „Niko te neće bolje od valjane žene naučiti da budeš valjan čovek, dajem ti reč.“

Slavka se samo osvrnuo u pravcu streljane, a sneg mu je zastirao te duge tamne trepavice. „Umeš da mi pokažeš kako se puca?“, šapnuo je.

„Danas sam promašila, ali to nije važno. Mama već povremeno odlazi u streljački klub. Dakle, uz još malo vežbe kvalifikovaću se za viši kurs streljaštva.“ Dotad nisam čak ni razmatrala tu mogućnost – već sam bila opterećena bremenom kurseva na univerzitetu; ko bi tome dodao još i časove o složenijim podrobnostima balistike i poznavanja oružja triput nedeljno? Streljaštvo je za mene bilo samo neobavezan hobi, nešto čime sam se bavila da bih dokazala da sam propisna društveno svesna učesnica rekreativnih aktivnosti koje podržava naša domovina. Odlazila sam tamo zato što su tamo išli moji prijatelji; ispalili bismo pokoji metak nakon posla ili nakon sastanaka Omladinskog komunističkog saveza, a onda bismo otišli da odgledamo neki film, ili bih ja verovatnije pošla kući da se staram o Slavki. Nikad taj klub nisam doživljavala kao nešto preterano ozbiljno.

To će se promeniti, odlučila sam. Značka višeg kursa streljaštva – ona bi, bogme, izbrisala onaj podrugljivi osmeh sa Aleksejevog uobraženog lica. Što je još važnije, tako će Slavka poverovati da nisam samo ona meka, nežna, predana mamčica. Zato što imam da ga naučim još mnogo čemu pored gađanja, zato što treba da stvorim od njega valjanog čoveka. Čoveka koji će vredno raditi, biti častan, odnositi se prema ženama u svom životu lepše nego njegov otac... Ali ta streljačka značka – da. Ona će biti dobra polazna tačka.

Uz to sam se prisetila i onog jetkog, posesivnog sjaja u Aleksejevom oku kad je pogledao u mene. On sam me nije želeo, ali nije hteo ni da me neko drugi ima.

Možda ne bi bilo loše da naučim da se branim bolje nego što to umem sad. Da naučim da branim svog sina.

„Kazao je da sam *beba*“, izletelo je Slavki. „Nisam ja beba!“

Srce mi se steglo, te sam snažno zagrlila sina. „Ne, nisi.“ *Nisi ti beba, nego je tvoj otac đubre. Ali nije nam potreban, tebi i meni.* Moj sin ima mene i daću mu sve. Imaće jednog dana sopstveni stan; pun zid knjiga; budućnost. Meni nije potrebno da mi ime zauvek odjekuje kao što je Aleksej maštao o sebi; nije mi nužna ni slava ni veličina. Samo želim da podarim svom sinu život kakav zaslužuje.

Dakle, neće više biti grešaka, izgovorio je onaj nepopustljivi unutrašnji glas. I obećala sam sebi: *Ni danas. Ni sutra. Niti ikada više.*